

ביעור חמץ אמצעי או תכלית

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוי נשמות:

אבי מורי הי"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל

נ.ל.ב.ע. כי בתשרי תשע"א

אמי מורתני, הי"ה דרייזל ב"ר אריה וינרוט (לבית אפטרגוט) ע"ה

נ.ל.ב.ע. י באדר תשע"ג

חמותני, הי"ה נעכה (נלי) בת ר' מנחם הלוי שטרנטל (לבית שיף) ע"ה

נ.ל.ב.ע. ה' בשבט תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ביעור חמץ אמצעי או תכלית

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוי נשמות:

אבי מורי ה"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל

נ.ל.ב.ע. כי בתשרי תשע"א

אמי מורתני, ה"ה דר׳ ייזל ב"ר אריה וינרוט (לבית אפטרגוט) ע"ה

נ.ל.ב.ע. י' באדר תשע"ג

חמותני, ה"ה נעכה (נלי) בת ר' מנחם הלוי שטרנטל (לבית שיף) ע"ה

נ.ל.ב.ע. ה' בשבט תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶת בְּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי
כָּל-אֹכֵל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן
עַד-יּוֹם הַשְּׁבִיעִי: מִן וּבְיּוֹם הָרִאשׁוֹן
מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבְיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

פְּטִיר תִּכְלוּן בְּרִם בְּיוֹמָא
 קְדָמָא תִּכְלוּן חֶמֶץ
 מִבְּתִיכוֹן אֲרִי כָּל דִּיכּוֹל
 חֶמֶץ וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא
 הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא
 קְדָמָא עַד יוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה: מִן וּבְיוֹמָא
 קְדָמָא מְעָרַע קְדִישׁ
 וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע
 תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן כִּי כָּל אֶבֶל. פְּסָחִים מִג: מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן. עֲרֹכָן יח:

רש"י

שפתי חכמים

שבעת ימים מצות תאכלו. וזמקום אחר הוא אומר ששח ימים תאכל מצות. בלמד על שניעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה ג' ובלמד שלא יאכל חמץ מנין אף ששה רשות ת"ל שבעת ימים זו מדה בחורה דבר שהיה בכלל ד' ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו בלמד יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא מה שניעי רשות אף ששה רשות יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל בערב תאכלו מצות ה' הכתוב קצנו חובה: אך ביום הראשון תשביתו שאר. מערב יום טוב וקריו ראשון לפי שהוא לפני השבעה ומנינו מוקדם קריו ראשון כמו הראשון אדם תולדי הלפני אדם נולדת. או אינו אלא ראשון של שבעה ת"ל לא תשחט על חמץ. לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים (מכלתא): הנפש ההוא. כשהיא ננפשה ונדעתה ו פרט לאנוס: מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל זמקום אחר מלפני בכל מקום שהוא רשותי: (טז) מקרא קדש. מקרא שם דבר קרא ז אותו קדש לאכילה ושתייה וכסות (מכלתא):

בכל שנה ושנה וכו': ג מדכתוב וביום השביעי עצרת לה' אלהיך משמע דלא היה רק עצרת אבל אינו חובה לאכול בו מצה דאם היה חובה הל"ל בפ"י וביום הו' תאכל מצות ועצרת תהיה כדי שלא נחשוב דיצא מן הכלל דלעיל כתב ר' ימים דמשמע ולא ד' ואין להקשות לא לכתוב אלא בערב תאכלו מצות ד' ימים לא יאכל חמץ וממילא ידעינן דבערב ראשון חובה וכל הו' רשות וי"ל דה"א בערב תאכלו מצות ר"ל בערב תתחיל לאכול מצה ותאכל אותם כל ז' ולא תאכל חמץ וק"ל. עיין במזרחי כי האריך הרבה אבל אינו צריך כ"כ לפי רש"י משי"ה לא הארכתי: ד פ"י רשב"ם (פסחים קט) השביעי בכלל ז' ימים מצות תאכלו היה ויצא מן הכלל וכתב ביום הו' עצרת לה' אלהיך ולא נא' בו תאכלו מצות ללמד לעצמו שהוא רשות ולא חובה ומן המדה הזאת למדנו שלא ללמד על עצמו בלבו יצא אלא גם על הכלל כולו. והרא"ם דחה פ"י זה ופ"י בענין אחר: ה פירש"י [פסחים כח] קרא יתירא הוא דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו דאלי"כ בערב למ"ל הלא בכלל ז' ימים מצות תאכלו הוא דימים אף לילוח במשמע כדנפקא לן מקרא דעד יום הכ"א לחודש: ו פ' מדידה וכן הוא בהדיא במכילתא: ז שפירושו קריאת קדש ר"ל תקראנו לכסות ולאכילה ולשתיה ואין לפרש מקרא שם דבר כלו' שפירושו קריו מן הקב"ה קדש דא"כ היום היום מבעי ליה ולא

א דברים טז ב פסחים קכ ג שם כח ד איוב טו

מנחת שי

(טו) שבעת ימים מצות תאכלו. כס' הוזהר אמר ר"ש מצת כתיב כד"א מראת אלהים וגו' ומסורתא וספרי דילן פליגי בתרתייהו. ועיין עוד מ"ש בפ' בהעלותך. תשביתו שאר. חסר וא"ו וכולהון דכוחיה ונדרש בלקח טוב להביא שאר כל שהוא שאור: אכ"ל. חסר וא"ו על פי המסורת שאינו מהו' מלאים שנמסר סימנם בתילים מ"א וסוף נחום כמ"ג והכי משתמע מכללי הרמ"ה ז"ל ואלו הן לבלתי אכל ממנו אכלת חטף וחסר דכוחיה לבלתי אכל הרם אע"ג דקריא חולם חסר וכל אורייתא חסר היא נתנה לי מן העץ ואכל חסר וא"ו וחסר אל"ף תניין דהוה חזי למיהוי מלא אל"ף או וא"ו חילופי אל"ף תניין וכתוב חסר בלא וא"ו ובלא אל"ף דכתיבא ביה סימן לעתיד היא ולא מעיקר לישנא דאכילה וכל אכל ואכל באורייתא בין דקריא כ"ף ידיה בצירי כגון דין בין דקריא בפתח כגון ויאמר לא אכל עד אם דברתי ואכל מכל חסר כתיב בר מן א' שהוא מלא וא"ו כתיב וסימן ויעוב כל אשר לו ביד יוסף וגו' הלחם אשר הוא אוכל דין לחוד מלא וא"ו: מיום הראשון. חסר וא"ו בהעתק הללי בספרים מדוייקים כ"ו וגם בדפוסים ישנים וכן הוא במסורת ובס' מנחת כהן וכן מסר הרמ"ה ז"ל בראשון באחד לחדש דויהי באחת ושש מאות שנה מלא דמלא כתיב מלא אל"ף קדים לשיין ומלא וא"ו בתריה וכל לישנא דראשון באורייתא דכוחא מלא דמלא בר מן ב' חסרים וא"ו בלישנא וסימן מיום הראשון עד יום השבעי בראשון בארבעה עשר יום לחדש ושאר כולהון מלאים וא"ו וכולהון מלאים אל"ף:

מנין המצות למהר"ם חאניז ז"ל

[ס] (עשה ו) לבער חמץ ביום ארבעה עשר בניסן שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם:

לפניו שחי בלבנות של עבד ביום ראשון אומר וכו' ובה"ק
 עם יל כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שחיו ב"ד של
 א"י מקדשן על פי הרא"י וכו' בני הגלות עושין כפי ידע
 כדי להסתלק מן המסקן וכו' אבל היום שבני א"י יומדין
 על המסקן ומקדשן עליו חן י"ט שני להסתלק מן המסקן
 אלא מנהג בלבד ולפי"ק א"י אומר שאין מערב אדם ומתנה
 בזמן הזה לא עירובי וכו' ואינו מערב הסבל על תנאי אלא
 הכל מערב י"ט בלבד ע"ל וקשה מהו ואימא כביכול דף
 ד' שני ימים טובים של גלות רב אחר טלדה כזה מותרת
 בזה ורב א"י אחר טלדה כזה אסורה בזה, ומפורש עם בגמ'
 עממא דרב משום דיו"ט שני משום ספיקא הוא ופי"ק הנייה
 מותרת דמ"ג חד מינייהו חול הוא, ועיין ברח"ס בפ"א
 מה"י י"ט שפסק להדיא כרב דטלדה בזה מותרת בזה, זה
 סובר למה שפסק הכא דערוה א"ן מועיל תנאי משום דהשתא
 יו"ט שני לאו משום ספיקא הוא אלא משום מנהג והי"ן
 שני ימים בודאי יו"ט, וא"כ הרי לריך להיות טלדה בזה
 אסורה בזה כיון טלדה ביו"ט שאסורה בעממא הסמוכה לה
 כיון דשני הימים הוי"ן יו"ט ודאי, וכבר הקשה זאת הל"ח ס"א.

והנראה לומר בדעת הרמב"ם, דבאמת א"י דעיקר דין
 שני ימים טובים של גלות לא עשאוהו כעממא

שניהם באמת בתורה ודאי, ורק שיבטנו שניהם בתורה ספיקא,
 ואע"ג דעכשיו הרי ידעין בקבועותא דירמא, מ"ח דינא רק
 ספיקא, כיון דעיקר התקנה מעיקרה כן היתה ומנהג
 אבותינו בידעו, אכן הרי כ"ז לא ש"ך אלא על דין יו"ט
 שני של גלות, על"י הוא דאחריון דדינו רק בספיקא, משא"כ
 יו"ט הראשון הרי כיון דהשתא לכה ספיקא וידעין בודאי
 דהו וזמנו של יו"ט והוא הי"ט של תורה, א"כ הרי ודאי
 דהרי הוא יו"ט בתורה ודאי ואין בו שום סרך דין ספיקא
 כלל ובטעם, וא"כ הא נמלא דדין יו"ט של גלות כעממא
 דינו חלוק, ואם באנו לזונו ליו"ט הראשון בפ"ט בדינו, בזה
 פשוט דהרי הוא תשוב ודאי יו"ט, אבל אם באנו לזונו
 להנשדק עם השני בזה הרי דניא דכל חד ספק חיקרי, וגם
 הראשון לענין לירושו עם השני הרי הוא רק כספק, ולפי"ק
 ספר ח"ן דין התנאה חרין טלדה בזה מותרת בזה, ודבר
 טלד האיסור נעשה רק משני הימים בזה, דהלא כן הוא
 עיקר איסורא דטלד, מה דטלד ביו"ט אסור ביו"ט, ומכא
 שניהם יחד דוקא הוא דקאמי איסורא, וכשאלו באין לדון
 לאיסור מה שטלד ביום הראשון ליום השני, רק מכה דין
 יו"ט של שניהם כאחת הוא שאנו באין לאסור, ולריבין אנו
 לזימנינו לפני הימים בזה לזימנינו מרזיביו יחד ודאי
 יו"ט לאשויי איסורא דטלד מזה לזה, ופי"ק כיון דכזה כל חד
 כספיקא חשב ע"כ טלדה בזה מותרת בזה, משא"כ לענין
 התנאה, אע"ג דאם חד מינייהו חול הוא א"כ תמי" מותר
 לאסור ולכפל חז"ס השני לשבת, או משום העירובי מבטלין,
 או משום דהרי הסני חול הוא, וכן מ"מ יוכל להרים תרומה
 חן הסבל, אבל הרי באמת כפי דינים גפרדים הם, וכל חד
 דינין ל"י בפ"ט על כל יום בפ"ט, ואין כאן דין הגעטה משני
 הימים ביחד, ורק דרך איתרמי מילתא שתלוין שניהם וכו',
 אבל מכיון דבעיקר דינא הוי"ן שני דינים גפרדים שאל על
 כל יום בפ"ט, ע"כ שוב הרי דניא דהראשון הוא ודאי
 יו"ט ואין בו לא עירוב ולא קריאת עם של תרומה בשום
 טוהא, ולא מהני ע"ז התנאה כיון דהראשון אינו מוסרף
 מחילא דהיו"ט שני הוא דין תקנתו והוא יו"ט לכל דבר.

והנה כ"ז לא יתכן אלא אם ימא דנא דעה הרמב"ם
 דגם עתה יו"ט שני הוא רק משום ספיקא, והא דלא
 מהני התנאה הוא רק משום דין ודאי של יו"ט הראשון,
 אבל הרי י"ל דדעה הרמב"ם היא דגם משום יו"ט שני
 בעממא נ"כ לא מהני התנאה, ואע"ג דתקנתו היא משום
 ספיקא, וכדקאמר הגמ' דמנהג אבותינו בידעו ומשום גזירה

שחל יתור הדבר לקלקלו דכ"ז הוא משום ספיקא, אבל
 מ"ח כיון דהשתא תיבא ליתא ספיקא ורק דין שיבטנו בתורה
 משק א"כ ממילא לית בני התנאה דליתא כל מה דליתא
 התנאה כלל, וכל מלת התנאה הוא רק על מקום שיש
 ספק באמת, וגם דכל שדני הוא בתורה ודאי שיבטנו בני
 משום ספיקא מחילא דהוי בודאי דלא שיבא בני התנאה,
 ולפי"ק גם משום דין יו"ט שני בעממא לא מהני התנאה לנפש
 הרמב"ם, ולא לריבין כלל לדון ודאי של ראשון וא"כ א"כ
 ל"ט קנה דאמאי טלדה בראשון מותרת בשני כיון דגם
 השני ודאי הוא יו"ט שני של ספיקא דאסור בני התנאה,
 אכן עיין בראש"ד עם שכתב ח"ל לא ראוי הנלווים הראשונים
 שחלקו בדבר זה וכו' ואם יאמר בשני אם אמתל קדש
 וימים חול אין בדבריו של אמתול כלום וימים תה"ו או תרומה
 על יו"ט ש"ס סיכול למה מאתמול, ובמ"ח שור עם שהתעסק
 אינו נקמה אלא בשני ודיבורו בראשון לא יעשה ביום שני
 הראש"ד, הרי דמבואר מתוך דברי הראש"ד דהפסד דעה
 הרמב"ם דהא דלא מהני התנאה הוא משום דין יו"ט הראשון,
 ומצטב היטב דבריו במש"כ, אכן נראה דדבריו בלשון
 הרמב"ם מתכוונים בכל עומ, ומשום דנראה דאע"ג דלא
 דמנהג אבותינו בידעו אינו מועיל לאשויי ספיקא, יאמרין
 דדין נהייתו דמשיקרא בתורה ספק י"ט ביום זה דין ודאי,
 אבל אכתי מ"ח אזלין עתה עיקר תקנתו דהא מיהא דלא
 תלה דין יו"ט על שניהם ביחד, וכל אחד לדון בדין יו"ט
 ודאי בפ"ט, ואמרין על כל אחד בשעתו שהוא הי"ט, אבל
 לא שיהיו שני ימים של יו"ט, ולפי"ק שפיר חלוק דין התנאה
 מדין סכנה כמ"ס דההכנה דאסורו הוא משני הימים ביחד
 דמה שטלדה ביו"ט אסור ביו"ט ובשבת שלאחריו ע"כ לא
 ש"ך וזהו כשני יו"ט של גלות דאין בהם דין יו"ט על שניהם
 ביחד, משא"כ כדן התנאה דריבין על כל יום בפ"ט כ"ז
 הוא דספק הרמב"ם דלא ש"ך התנאה כיון דירעין בקבועותא
 דירמא ולית דין ספק כהדו"ט של גלות וכפ"כ.

הלכות חמץ ומצה

פ"א ה"א אינו לוקה משום לא יראה ולא ימלא אלא אם
 כן קנה חמץ בפסח או חמץ כפי שיעשה בו
 מעשה, אבל אם ה"ו לו חמץ קודם הפסח ובה הפסח ילא
 ביערו אלא הניחו ברכותו אע"פ שבער על שני לאין
 אינו לוקה מן התורה משני שלא עשה בה מעשה פסח,
 וכבר הקשו דא"ך לוקה כלל על לחו דלא יראה ולא ימלא,
 והרי בפסחים דף ג"ס מבוחר לבריא דלאוי דלא יראה ולא
 ימלא הוי"ן לאו הניחק לעשה דמשיבט, וקשה על הרמב"ם
 שפסק דבקונה חמץ בפסח דהוי מעשה לוקה, ונ"ט.

והנראה בזה, דהנה הגר"מ הקשה על הסוד שכתב דל"ר
 יסודה דחמץ מלוחו בשריפה אפרו מותר כדן כל
 הגרשין דאפרן חזתה, ולרנן דהשבתו בכל דבר אפרו
 אסור כדן הגרשין, וקשה ע"ז הגר"מ דלפ"מ שכתב בסוף
 דהא דגרשין אפרן מותר ינקדין אפרן אסור הוא משום
 דגרשין איכא מטה בשרפתן ופי"ק הוי נפשית מלוחן משא"כ
נקדין דניעה שום מלוח בקצורתן ורק משום תקלס ולא
הוי נפשית מלוחן, וא"כ בחמץ דגם אם השבתו בכל דבר
הלא איכא מלוח דמשביתו א"כ הא לריך להיות ליו"ט ראשון
קופר, ונראה דלא דמי המלוח של משביתו דהשבתו ככ"ד
למלוח שריפה, דמלוח משביתו בשאריו השבתו הוי עיקר
המלוח שלא יבא להבטלים חמץ, משא"כ אם מלוחו בשריפה
הוי מלוח שחיל בהתפלא של חמץ דמלוח זה דין שריפה,
ולענין הישר דנעשית מלוחו כמין דוקא שיבא נפשית מלוחו
בהתפלא חו עיפר חמץ, ולא בשבטלים קיימו מלוח דרמ"ח
עליהו יבא עיפר בזה התפלא, וע"כ שפיר מחלק הסוד בין
השבתו

חמץ שלדעת רבנן השבתתו בכל דבר, לפי זה קבורתו זוהי מצוותו, שקיים בזה מצות תשביתו, ושוב אתה קורא בו נעשית מצותו כמו בהנשרפין, ולפיכך אפרו מותר גם לרבנן. תירוץ זה עולה יפה גם להרמב"ם, שכן גם לדעת הרמב"ם אפר חמץ מותר בהנאה, כיון שנעשתה מצוותו³⁵.

ומכאן יצא הגרעק"א³⁶ להקשות על הטור. כתב הטור לדעת חכמים שהשבתת החמץ בכל דבר, אם קברו את החמץ אפרו אסור. וקשה הרי גם לפי חכמים צריך אפרו להיות מותר, שכן לדעתם קיים בזה מצות תשביתו, ואתה קורא בו נעשית מצוותו כמו בשריפה לרבי יהודה? תירץ הגר"ח מבריסק זצ"ל, שלדעת חכמים אפילו שכקבורת החמץ קיים מצות תשביתו, אף על פי כן אי אתה קורא בו נעשית מצותו, ודינו כשאר הנקברין שאפרן אסור. שכן מה שאמרו נעשית מצותן ואפרן מותר, אינו אלא כשמצות הכילוי חלה על החפץ, אבל במקום שמצות הכילוי חלה על האדם, גם אם כילה הבעלים את החפץ, לא קרינן בחפץ נעשתה מצותו, שהרי המצוה לא היתה על החפץ, ולפיכך אין האיסור סר ממנו לעולם. ומעתה לדעת רבי יהודה שמצות ביעור חמץ בשריפה, וגילה בזה דעתו שמצות הביעור חלה על החפץ, אם שרפו אנו קורין בו נעשית מצותו ואפרו מותר. אבל לדעת חכמים שהשבתת החמץ בכל דבר, ולדעתם אין המצוה אלא שתהא רשותו נקיה מחמץ, גם אם הבעלים קיימו את המצוה וביערו את החמץ באיזה דרך שהיא, לא קורין על זה נעשית מצותו, שכן המצוה על האדם היתה ולא על החפץ, ואף אם ביערו, עדיין האיסור רובץ על החמץ בכל מצב שהוא. ולכן חילק הטור ואמר שלדעת רבי יהודה שביעורו בשריפה אפרן מותר, ולחכמים שביעורו בכל דבר אפרן אסור.

ומכאן התעורר הגר"ח לבאר גם את דברי הרמב"ם אימתי לוקים על לאו של בל יראה ובל ימצא. פסק הרמב"ם³⁷: "אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא אם כן קנה חמץ בפסח" וכו'. והקשה המשנה למלך: איך פסק הרמב"ם שאם קנה חמץ בפסח לוקה משום הלאו של בל יראה ובל

35. עיין גם שו"ת אבני מילואים סי' יט, מודפס בסוף ספר אבני מילואים.

36. עיין חידושי הגר"ח על הרמב"ם שם. ועי' חו"א או"ח כד. 37. פ"א מהל' חו"מ ה"ג.

ה.

והסברא נותנת, דבזח גופא הוא המחלוקת בין ר' יהודא וחכמים, אי אין ביעור חמץ אלא שריפה או אמילו מסרר וזורה לרוח, דאם נימא דהמצוה היא בחפציה בתור תכלית, אז אי אפשר לקיים את המצוה רק ע"י פעולה מיוחדת, ולדעת ר' יהודא זו היא שריפה דוקא, אבל אם המצוה היא שלא יהיה לו חמץ, אז לא נפקא מינה לנו באיזה אופן הוא מביא לכך, ואף במסרר וזורה לרוח גמי יוצא ידי חובתו.

וממילא לא קשה על הרמב"ם מהגמ' הנ"ל, דסוגית הנמרא קאי לר' יהודא שם, כמבואר להדיא, ולדידיה שמיר נחשב ללאו הניתק לעשה, משא"כ להרמב"ם דפסק בפ"ג מחל' חמץ ומצה (תלכה י"א) דהשבתתו בכל דבר, שמיר מסק דקנה חמץ בססה דלוקה.

ו.

ובזח מישב הגאון רבנו חיים הלוי זצ"ל בספרו את קושית הגאון רעק"א דמקשת על הסור, שכתב דלר' יהודא דחמץ מצותו בשריפה אפרו מותר כדין כל הנשרפין דאטרן מותר, ולרבנן דתשביתו בכל דבר אפרו אסור כדין הנקברין - מקשת, הלא כל טעמא דמחלקינן לענין אטרן בין נשרפין ובין נקברין הוא, משום דבנשרפין ע"י השריפה כבר נעשית מצותו, ולא כן בהנקברין שאין מצוה בקבורה ירק משום תקלה, והו"ל לא שייך בחמץ, דבין אם מצותו בשריפה ובין בקבורה הלא הוא מקיים מצוה דתשביתו ו

אבל לס"ד הנ"ל אין כלל קושיא, דזו היא הנותנת, דרק אז הוא בטוח, נעשית מצותו אם המצוה הוא בעצם הדבר, כלומר, בהחמצא, אבל אם המצוה כל עיקרו הוא בנברא ותחמץ משמש רק בתור תכשר להמצוה, שכל עצמותה היא רק בתאדם, שם לא שייך הגדר של נעשית מצותו, ומאחרי שהנחנו, דבזה גופא הוא המחלוקת, ומי שסובר שמסרר וזורה לרוח גמי מהני לענין תשביתו, לדידיה אין המצוה בהם עולה, אלא רק בזה שלא יהיה לו חמץ, אי אפשר כלל לבוא בזה מצד נעשית מצותו, כנ"ל.

ז.

ובזה אפשר לישב באופן נפלא את הקושיא הידועה של חפני בספחים (ח"ב ע"ב) על מה שנאמר שם, ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה שמקשה מדברי רש"י בביצה (כ"ז ע"ב) שכיון שאין שורפין תרופה טמאה בירוש אסור אמילו להשליכה לכלבים, משום דכיון דרחמנא אחשבה לשריפה, ובכך מאי ראתה שאין ביעור חמץ אלא שריפה ו

אך לס"ד הנ"ל מיושב במשיטות ע"י בבעה"מ שבת (ק"ו ע"א) דשריפת בת כהן ובכלל כל מיתת ב"ד נחשבות למלאכה שאין צריכה לגומה, שאין חכונה בהבערה אלא לבער אותה מן העולם כדי לקיים ובערת הרע מקרבך, וכן אפשר לראות את זאת גם מהא דמבואר בשבת (צ"ד ע"ב) שבמוציא את חמת לקברו נחשבת ג"כ למלאכה שאינה צריכה לגומה, אע"פ שקבורת חמת היא מצוה, אך ג"כ כיון דחקבורה כשהיא לעצמה היא רק אמצעית לתכלית שליית, כדי לשלק את

אנו תופסים את החומר שבשניהם, כי הנה בכל אופן ואופן יש בזה גם תומרא וגם קולא, דאם העשה באה מצד בל יראה, הנה תחומרא הוא שצריך גם לבדוק את החמץ אחרי שהוא עובר את הלאו אפילו כשהחמץ טמון, כי „לא ימצא“ הפירוש הלו „שלא יטמין“ כמבואר בספחים (ה' ע"ב), אבל יש בזה גם קולא, דלא יהיה מחוייב להשבית רק את חמץ שלו, כי כל הלאו דלא יראה הוא רק בשלו – ולהיטך אם התשביתו באה מצד האיסור הנאה, תחומרא תהיה שיהיה מחוייב להשבית אפילו בחמץ של ישראל חברו, כי כל איסורי הנאה שיש בהם מצות ביעור אין זה דוק באיסור הנאה שלו אלא בשל כל ישראל, כי רק בחמץ אנו אומרים ש„עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו“, אבל בכל איסורי הנאה לאי מטעם ברשותו הוא חייב לבער, אלא שזהו חיוב כללי על כל מי שרואה את האיסור הנאה, אבל מאידך גיסא הקולא הוא דאינו מחוייב לבדוק, כמו בכל איסור הנאה דהחיוב הוא רק על מי שרואה.

וכאמור, דאנו תופסים שהתשביתו הוא מצד שני הלאוין יחד, וממילא אנו תופסים את שתי החומרות גם יחד, וע"כ גם אם אינו רואה את החמץ אך אם לא בדק עובר לא רק בב"י וב"י אך גם על העשה דתשביתו, ואם אין בזה תשביתו מצד הלאו יאכל חמץ, יש בזה משום תשביתו מצד הלאו של ב"י וב"י כנ"ל, ולהיטך גם בחמץ של ישראל חברו אם אין בזה תשביתו מצד הלאו דב"י וב"י, אבל יש בזה עברה על מ"ע דתשביתו מצד הלאו דלא תאכל חמץ כנ"ל, ורק כשאין אף אחת מהחומרות הנ"ל, אז ליתא העשה דתשביתו, למשל, אם החמץ אינו שלו וגם אינו רואה כלל את החמץ, אז ממ"נ אין בזה משום תשביתו. וזהו שאנו אומרים בדיקת חמץ מדרבנן, דמדאורייתא „בביטול בעלמא סגי“ ולא אמרינן בשום מקום „ביעור חמץ מדרבנן“, משום דהביעור, זאת אומרת, כשרואה את החמץ הוא כבר מדאורייתא אפילו כשביטל, משום דהביטול מועיל רק לזה שאינו בכלל „לא יראה לך“, אבל ס"ס יש בזה המ"ע דתשביתו מצד האיסור הנאה שבדבר, אבל לבדוק את החמץ אחרי שביטל או כבר אינו צריך ממה נפשך כנ"ל.

ט.

וממילא מובן, שזוהו יסוד דברי הרמב"ם שבחמץ ידוע לא מחני גיטול, ולאו משום דאי לא מבטל עובר בב"י, אלא שאו הוא עובר על מ"ע דתשביתו, ולמותר להגיד, שבזה מסולקת גם הסתירה מקושיית הגמ' „וכי משכחת לה לבטליה? דממ"נ אם משכחת לה אח"כ הלא לא יועיל הבטול לענין תשביתו, אלא מאי יועיל לענין ב"י וזה הלא יועיל אף כשיבטל אחרי שימצא. ועכשיו ברור ג"כ מה שמדייק רש"י תמיד במה שאמרו „אבל אתה רואה של אחרים“ שזהו דוק בשל נכרי, אע"פ שהלאו דלא יראה אינו עובר אף בשל ישראל חברו, אכן אי אפשר להגיד בפשיטות כל כך „אבל אתה רואה של אחרים“, דס"ס הלא עובר ע"ז משום תשביתו, וזהו שאמרו „גזל חמץ בפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים לבערו“, לא מצד ב"י אך מצד תשביתו כנ"ל.

והמחלוקת אי אינו ביעור חמץ אלא שריפה שייכת שמיר, אע"פ שמדאורייתא

ימצא, הרי אמרו בגמרא פסחים³⁸ שבל יראה ובל ימצא לאו הניתק לעשה הוא — עשה של תשבתו — ולא הניתק לעשה אין לוקים עליו? ותירץ הגר"ח בל יראה ובל ימצא שאמרו בגמרא שהוא לאו הניתק לעשה — של תשבתו — אינו אלא לדעת רבי יהודה, שהוא סובר "תשבתו" בשריפה דוקא, והשורף קיים את העשה של תשבתו, נמצא בל יראה ניתק לעשה, זו השריפה. אבל לדעת רבנן ש"תשבתו" אינו בשריפה דוקא, אלא בכל דבר ועיקר מצות ביעור שלא יהא ברשותו חמץ, נמצא אין כאן מצוה של עשייה. ולכן אין אתה יכול לומר לדעתם, שבל יראה ובל ימצא הוא לאו הניתק לעשה. לפיכך אם קנה חמץ בפסח הרי זה לוקה. וכיון שהרמב"ם פסק שביעור חמץ בכל דבר כדעת רבנן, לפיכך פסק שהקונה חמץ בפסח הרי זה לוקה, לפי שאין "תשבתו" ניתק לעשה.

כיון שאנו עוסקים בשאלה אם ביעור חמץ בגדר חובת חפצא הוא או בגדר חובת גברא, יש לנו לחקור בחמץ גופו אם איסור גברא הוא, או איסור חפצא. וטעם החקירה, כיון שאין החמץ אסור אלא לזמן מסויים מיום י"ד ניסן עד כ"א בו, לא החילה התורה על החמץ עצמו איסור, אלא האדם אסור בו³⁹, או שהאיסור חל על החמץ עצמו באלה הימים.

חקירה זו קשר העילוי מרוגאטשוב⁴⁰ במחלוקתם של רבי יהודה ורבי שמעון⁴¹ בענין חמץ שעבר עליו הפסח. רבי יהודה סבור: חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מן התורה. ורבי שמעון סבור שחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה. מעתה הסביר העילוי מרוגאטשוב כי רבי יהודה שאמר חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, נראית בזה דעתו שחמץ "איסור חפצא" הוא, שהרי אחר הפסח ה"גברא" מותר בחמץ, ומהיכן בא איסור הנאה על החמץ אחר הפסח? על כרחך אתה אומר חמץ "איסור חפצא" הוא, וכיון שנאסר נאסר. ורבי שמעון שאמר: חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, נראית בזה דעתו שחמץ "איסור גברא" הוא, לפיכך אחר הפסח כיון שהותר האדם באכילת חמץ, גם חמץ זה מותר בהנאה מן התורה.

38. פסחים צ"ה ע"א. 39. כמו שכתב ר' משה בן חביב בספרו יום תרועה יומא עג ע"ב ד"ה מורה שאיסור אכילה ביום הכיפורים איסור גברא הוא. 40. צפנת פענח על הרמב"ם פרק א מחמץ ומצה הלכה ו. 41. פסחים כח ע"א-ע"ב.

בתוספתא פ"ד דדמאי מרבין פירות חו"ל על פירות א"י לפוטרן מן המעשר וכן מרבין פירות שניה על פירות שלישית כו' ע"ש והרי טבל אין בטל ברוב וגם האיך מערבין לכתחלה אך י"ל להרבות קודם מירוח שאז אין עליו שם חיוב כלל ואח"כ כשנתמרח אין המירוח מביא אותה לידי חיוב וגם י"ל דה"ה כן אם נתערב קודם הפסח וכשיבא הפסח לא יחול עליו שם חמץ כיון שהוא בהתערבות ועי' בירושלמי פ"ב דקדושין ה"ז המזבח בורר את הראוי לו ובאמת נ"ל דזה הוה מחלוקת דפ"ט דשביעית הובא בפסחים ד' נ"ב גבי הכובש ג' כבשים דרק אם חל הביעור על האחרון שבהם אז חייב לבער ופולגתא בזה וזהו הטעם דזמן הביעור חל רק על הדבר שהוא בפ"ע ועי' מש"כ הראב"ד ז"ל בהל' שמיטה פ"ז ועי' בזבחים ד' ע"ז ע"א גבי חולין ממילא הוה ומנחות ד' מ"ח ע"א ע"ש בזה. אך י"ל דזה תליא אם חמץ הוא איסור בעצמי שאסור לאוכלו בפסח או שבפסח אסור לאכול חמץ ועי' מש"כ רבינו ז"ל בהל' תרומות פ"י הי"א וה"ז לחלק בין אכל תרומה ביוהכ"פ בשוגג דאז צריך לשלם קרן וחומש דהאיסור הוא על הזמן ובנזיר ששתה יין של תרומה בשוגג דאז פטור על החומש משום דהאיסור הוא על הדבר וגבי תרומת חמץ מבואר דיש עליו חומש עי' ד' ל"א ע"ב ע"כ דהאיסור הוא בזמן ובאמת זה תליא בהך פולגתא דר"י ור"ש אם חמץ לאחר הפסח אסור מה"ת או מותר דמ"ד אסור ס"ל דהחיוב הוא בהדבר ולא בהזמן ולמ"ד דמותר ס"ל דהחיוב הוא בזמן ויהיה נ"מ ג"כ להך דלקמן ה' ז' גבי חצי שיעור אם נתחמץ מתחלה פחות מכשיעור ע"ש ועי' במה דפליגי במעשר שני פ"ה משנה ו' גבי תבשיל אם הגיע זמן הביעור במעשר שני אם צריך לבער או לא והוא ג"כ מטעם זה ועי' בתמורה ד' כ"ד ע"א בהך מחלוקת דראב"ש ורבנן גבי בשר בעל מום בקדירה ע"ש ועי' בספרי פ' נשא דמצריך קרא דסחורה מותר לנזיר ביין ועי' פסחים ד' כ"ג ע"א וברא"ש ריש פ"א דנדרים וכ"מ בזה ועמ"ש לקמן פ"ד ה"ה בשם הרמ"ך ז"ל דגבי בל יראה אף כזית ביותר מכדי אכילת פרס עובר וכעין הך דבכורות ד' כ"ג ע"א וס"ל לרבינו ז"ל דלא כתוס' דהוה דרבנן רק דזה מה"ת דכל זמן שלא נשאה אין עליה שם טומאת משא רק בזמן שנשאה ואז נשא גם החתיכת נבילה כי זה אינו דבר בעצם רק ע"י מקרה של המשא ולכך לא שייך בו ביטול ועי' בהך דמנחות ד' נ"ח ע"א גבי עירובו מנין ע"ש בתוס' ד"ה חצי דשם ג"כ לא שייך גדר ביטול היכא שיש בו כזית דהא עכ"פ העלה על המזבח כזית דבש או שאור ועי' בהך דביצה ד' ל"ח ע"ב גבי איסור תחומין ג"כ כה"ג דכיון דעכ"פ יש בו חלק בהעיסה ע"כ ממילא הוה כרגליו ויש איסור תחומין ועי' בעירובין ד' פ"ח ע"א גבי יש גזל בשבת וחורבה מחזיר לבעלים ע"ש ברש"י דהאיסור ע"כ מחזירו לבעלים ע"ש ועי' מש"כ בזה בהך דפסחים דף כ"ז ע"ב די"ל דלכך הקדש לא בטיל דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא אך זה תליא בהך פולגתא דחולין ד' קל"ט ע"א אם גם קדושת ממון אמרינן כן וזהו כוונת התוס' מעילה ד' כ"א ע"ב מש"כ דמטבע חשיב ולא בטיל ועי' מש"כ בהל' מעשה הקרבנות

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרויקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

שו"ת משנה הלכות חלק ו סימן צז

מכר שליחו חמצו במדינה אחרת באופן שבמדינה שנמצא בה הוה כבר זמן איסורו אי הוי חמץ שעשה"פ

ל"א למטמונים התשל"א בני" יצו"א.
מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדשכ"ת, יקרת מכתבו הגיעני בנדון הנדפס בשמי לפני החג שמי שהולך לשבות לפסח לארצינו הקדושה ימכור החמץ בא"י כיון דבא"י הזמן של איסור חמץ מוקדם כלומר בשעה שימכור שליחו החמץ פה בארה"ב בזמן שמותר למכור היינו בשעה עשירית ועוד רגעים כדרך למכור פה כבר הוא אחר זמן איסורו בא"י ואין ביד בעל החמץ אז למכור החמץ עוד וכל מה דאיהו לא מצי עביד שליחו לא מצי מיעבד ונמצא משהא חמץ בפסח ועתה בא בשאלתו מי שלא ידע מזה והניח שליח בארה"ב למכור בעדו ומכרו רק שכבר הי' זמן איסורו אצל בעל החמץ מה דין החמץ שלו כשחזר אי הו"ל דין חמץ שעבר עליו הפסח.

והנה ראשונה מה שהעיר שהמודעה נדפסה באיחור אין זה החסרון מצדי כי המודעה נמסרה להם בזמן קודם הפסח אלא שכנראה מעשה שטן הצליח ולא נדפסה עד ערב פסח ואתם השגגה.

ומיהו לעיקר דינא כבודו העיר בד' טעמים להתיר א) שמא לא הי' עדיין פסח בא"י בשעה שמכרו השליח כאן, הנה פשוט דטעם זה אינו מספיק דאף דלא הי' עדיין פסח אבל בודאי הי' כבר לאחר חצות בשעת המכר כאן וכיון שהי' לאחר זמן איסורו כה"ג אינו יכול עוד למכרו כיון שאסור בהנאה כמבואר בש"ע ובפוסקים. ב) התערובת חמץ ושאינו ראוי לכלב זה ודאי מותר וע"ז אין אנו דנין דכל דבר אשר הי' מותר בלי מכירה בדיעבד ודאי דאין לחוש לה כאן. ג) כיון שביטל החמץ אם אפשר לסמוך ע"ז בדיעבד. הנה דבר זה מחלוקת הפוסקים הוא ורוב הפוסקים הצדיקים האחרונים אשר עליהם נשען בית ישראל ואנו סומכין עליהם כתבו דאין לסמוך על הביטול בזה ועיין שו"ת רע"א סי' כ"ג דגם בבטלו והי' אנוס אסור ושכ"ה בפנ"י בתש"י סי' י"ג ודחה דברי הפמ"א סי' קס"ג ח"ב שרצה להקל בכה"ג ועיין ח"ס סי' קי"ד ונבי"ק סי' י"ט.

גם כי יש לומר בדין דגרע ולכ"ע לא מהני דידוע דמה שאדם מפקיר הוא רק החמץ הידוע והבלתי ידוע לו שאין בדעתו למכור אבל חמץ שסבר בודאי נמכר הוא לעכו"ם שעשה שליח על זה ודאי אין בדעתו להפקיר חמץ ואדרבה הרי בדעתו שחמץ זה כבר אינו ברשותו אלא ששליחו מכרו לעכו"ם וא"כ בשעת ביטול אדרבה דעתו לבטל ולהפקיר דוקא חמצו שלא נמכר אבל חמצו של עכו"ם שמכר לו ודאי אין בדעתו להפקיר.

ומה שהביא משו"ת עונג יו"ט דאזלינן בתר מקום החמץ כלומר היכן שהחמץ נמצא ולא בתר הבעלים היכן שהבעלים נמצאים בתשובה אחת הארכתי בזה בס"ד להביא ראי' נגד העונג יו"ט וכדעת החסד לאברהם סי' ל"ה דפשיטא ליה דאזלינן בתר בעלים, והגם כי קי"ל סד"ר להקל מיהו כתב הפמ"ג סי' תמ"ח כללא דמילתא ספק מעשה וספק פלוגתא קודם הפסח כל שעבר עליו הפסח קנסוהו אבל ספק מעשה ופלוגתא לאחה"פ סד"ר לקולא ועיין פ"ת א"ח סי' תמ"ט וא"כ הכ"נ היל"ל לחומרא לכאורה ובסמוך אי"ה עוד נשוב לזה.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן צד

הנוסע מא"י לאמעריקא /לאמריקה/ קודם הפסח וחמצו בא"י ניסן תשל"א מע"כ ידידי הנכבד מוהר"ר יצחק הכהן רון שליט"א.

הנה שני הספרים חסד לאברהם והעונג יו"ט לא ראיתי אבל כבר הודפס מה שנראה הנכון לע"ד בהקונטרס שיוצא לפעמים מהישיבה בשם תורה והוראה (ונעתק בסימן הבא), שהעיקר לדינא לענין האיסור בל יראה ועשה דתשביתו שהוא רק על הגברא דאם הוא במדינה שעדיין לא הגיע זמן האיסור לא שייך עליו שום איסורים וחיובים אבל לענין איסור הנאה יש להחמיר גם על מקום החמץ, והטעם הוא דכמו דמשמע דגם חמץ של קטן ואף של חרש ושוסה נאסרו בהנאה אף שהם לא עברו על איסורין אף אחר הפסח שהאיסור הוא משום קנס דלא שייך לקנוס להם דבהכרח הוא משום לא פלוג שא"כ גם בהגברא שלא חל עליו עדיין חיוב משום שהיה במדינה שזמן הפסח מתחיל באיחור איזה שעות נמי הוא בכלל זה ובשעת הבעור ובימי הפסח שאמר רבה בב"ק דף צ"ח ע"ב שהכל מצווים עליו לבעור משמע דגם מדאורייתא איכא חיוב שלא יניתו חמץ לא רק בשביל שלא יעבור עליו בעל החמץ על האיסור דלא מצינו זה בשאר איסורים וגם לא משמע שיהיה בזה חלוק בין בני חיובא לחש"ו =לחרש שוטה וקטן= שלאו בני חיובא וינהו, שא"כ גם חמץ דגברא זה כיון שנמצא במקום שכבר הגיע זמן האיסור נאסר.

ולכן למעשה כיון שכתר"ה הוא בא"י ימסור בא"י החמץ ע"י מה שיעשה שליח לרב העוסק בזה למכור החמץ לנכרי דהא הוא קודם זמן האיסור, אבל יאמר בפירוש להרב השליח שאינו עושהו לשליח לקנות בחזרה את החמץ אחר הפסח עד אחר שיעברו ימי הפסח באמעריקא, וממילא אף שהרב יקנה מהנכרי תיכף אחה"פ =אחר הפסח= דבא"י לא יקנה כתר"ה ויהיה של הרב וכשיבא כתר"ה בחזרה יוכל לקנות מן הרב. והנני ידו מוקירו, משה פיינשטיין.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**